

RAÁTZ JUDIT

A NÉVVÁLASZTÁS ÉS NÉVADÁS JOGI VONATKOZÁSAI¹

Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet

1. Bevezetés

A névadás, névválasztás az ember alapvető tevékenysége. Nevet adunk a közösség tagjainak, a körülöttünk lévő tárgyakkal, épületeknek, intézményeknek, helyeknek, megnevezzük az egyes földrajzi helyeket. A névadás attól függetlenül, hogy mit vagy kit nevezünk meg, valamilyen kialakult szokás, hagyomány vagy éppen szabályok szerint történik. A névadás lehet spontán, változó, a névadók kreativitásán alapuló, szabadon változtatható, módosítható, de lehet olyan típusa is, amely adott szabályok szerint, jogilag is meghatározott.

Jelen tanulmány a tulajdonnevek közül a személynévadás hivatalos, törvényileg szabályozott részét kívánja áttekinteni, valamint bemutatni e névtípusok jogi szabályozásának főbb vonulatát úgy, hogy főleg a jelenlegi jogszabályokra helyezze a hangsúlyt. A tanulmánynak nem célja a hivatalos névadás jogi szabályozását teljes mértékben, minden egyes részletre kiterjedve, kronologikusan is áttekinteni.

2. A személynévek típusai

A személynévek körében – a jogi szabályozást véve alapul – két nagy csoportot különíthetünk el: a nem hivatalos neveket, illetve a hivatalos neveket. A nem hivatalos nevek közé soroljuk azokat a személynévtípusokat, amelyek adását, választását semmiféle jogi előírás, törvény nem szabályozza. Egy adott közösség választja, használja. Ezek a névtípusok nem szerepelnek semmiféle hivatalos iratban sem, bármikor változhatnak, változtathatók, sőt egy személynek több is lehet belőle. Idesoroljuk a beceneveket, a gúnyneveket, a ragadványneveket, illetve a legújabb személynévtípust, az internet világában használt azonosítóneveket. Természetesen ezek a névtípusok is valamilyen leírható rendszerben, kimutatható szabályosság szerint alakulnak ki, változnak, sőt közülük a becenevek és a ragadványnevek akár hivatalos névelemmé is válhatnak (Rácz 1960, 1966, 1967, 1974; Raátz 1999; Fercsik–Raátz 2009; Bárczi 1956; Benkő 1949; Kertész 1909, 1933; Lőrincze 1951; Melich 1943; Mikesy 1959; Hajdú 1974, 2003, 2010).

¹ A tanulmány *A nevek határai – a névtan határai* című workshopon 2022. november 16-án elhangzott előadás írott változata.

A személynevek másik nagy csoportja a hivatalos nevek. Idesoroljuk a család- és utóneveket, valamint a két névtípusból létrejött, főleg a hivatalos iratokban megtalálható, a névhasználat funkcióját is jelölő születési, illetve házassági nevet.

A hivatalos nevek két névtípusa: a család- és utónév, abban hasonlít, hogy minden ember rendelkezik ezekkel a névtípusokkal, és ezek szolgálják az egyén hivatalos azonosítását is. Ezeknek a neveknek a viselését, választását, megváltoztatását, írásmódját, számát stb. az adott nemzet valamilyen módon törvényileg szabályozza. Hazánkban e névtípus-kategóriának az elnevezése is többféle lehet. A családnév vagy a név helyére utaló vezetéknev egy család vagy egy ilyen névvel rendelkező családtag öröklődő tulajdonneve – pl. *Smith, Farkas, Neumann, Herrera* (Bölcskei et al. 2017: 105). A keresztnév vagy családnévhez viszonyított helyét is kifejező utónév az a névelem, amelyet egy személy születésekor, keresztelesekor vagy életének más jelentős eseménye során kap – pl. *Gyula, Csaba, Bence, Gyöngyvér* (Bölcskei et al. 2017: 105).

Érdeemes megvizsgálunk, hogy a hivatalos iratokban a hivatalos név két elemét hogyan nevezik meg. A családnévet a legtöbb hatósági okirat (személyi igazolvány, útlevél, jogosítvány, lakcímkártya, TAJ-kártya) családi név kifejezéssel jelöli. Az egyéb egészségügyi és más hivatalos iratban azonban inkább a vezetéknev kifejezés szerepel. A keresztnév terminust a hivatalos iratokban nem találjuk meg, ezt a névelemet az utónév terminus jelöli.

3. A hivatalos nevek szabályozásának kezdetei

A kereszténység felvétele után hazánkban elkezdődött az egyházi nevek használata. A keresztény nevek elterjesztése érdekében az 1279. évi budai zsinat már írásban rendelte el, hogy nevet csak pap adhat (Galambos 1942: 3). Természetesen ez a folyamat azért nem volt túl gyors, hiszen az egyház majdnem száz évvel a határozat meghozatala után tudta csak következetesen érvényesíteni az egyházi nevek elterjedését.

Azt, hogy ki milyen keresztnévet viselt, csupán a szokás határozta meg. A rendszeres anyakönyvezést 1563-ban a tridenti zsinaton rendelte el IV. Pius pápa. Hazánkban a római katolikus egyházban az ellenreformáció kezdetén tartott 1611. évi nagyszombati zsinat intézkedett az anyakönyvek vezetéséről. Szórványos anyakönyvezés itt-ott előfordult ez előtt is, de az igazi változás csak 1625-ben következett be, amikor Pázmány Péter esztergomi érsek az V. Pál pápa által kiadott *Rituale Romanumot* az egész országban kötelezővé tette, melynek része volt a kereszteleési, házassági és halálozási anyakönyvek kötelező vezetése (Berkes 1999). Az anyakönyvekbe a keresztnéveket a családi nevek mellett magyarul vagy latinul vezették be. Se a helyesírásukra, se a nevek számára vonatkozóan semmiféle szabályozó rendelet nem volt érvényben.

A névadás, névviselés hivatalos szabályozása nagyon sokáig csupán a családnevek viselésére vonatkozott, de az is igen hosszú idő alatt alakult ki. A XIV. században elkezdődött a kételemű névrendszer kialakulása, amely csak a következő

évszázadokban vált általánossá, és széles körben csupán a XVI. század végétől terjedt el. Ekkor már a különböző nyilvántartások pontos ellenőrzése érdekében, illetve az állami ellenőrzés miatt kötelezővé vált a családnév használata. Ennek ellenére a családnév használatának jogi kötelezővé tételét hivatalosan először II. József rendelete el az 1787. július 23-án kelt névrendeletében, melynek értelmében 1788 januárjától kötelezően mindenkinek kételemű (családi és keresztnév) neveket kellett viselnie. A névviselés szabályozását I. Ferenc császár és magyar király folytatta. 1814 és 1817 között több rendeletet adott ki, amelyben a családnévviselést, illetve a névváltoztatást szabályozta. A keresztnév választásával, viselésével kapcsolatosan szabályozás nem történt (Raátz 2012).

3.1. Az állami anyakönyvezés bevezetése

A névadás részletes szabályozása Magyarországon az 1894. évi XXXIII. törvény-cikk megalkotása volt, mely 1895. október 1-jétől bevezette az állami anyakönyvek vezetését. A névadást az állami anyakönyvezés bevezetése alapjaiban nem befolyásolta.

A törvény meghatározta, hogy a törvényes házasságban született gyermek az apja, a házasságon kívül született az anyja családnévét viselte. Szabályozta a nők névviselését, a nemesi előnevek használatát, illetve a családnév-változtatást belügyminisztériumi engedélyhez kötötte (Ugróczy 1997). A törvény a keresztnévvel kapcsolatosan meghatározta, hogy ki adhat a gyerekek nevet, milyen családnévet viselhet. Nem korlátozta a választható keresztneveket, azok számát (volt, hogy egy gyerekek 10–15 keresztnévet is bejegyeztek). Csupán annyi megszorítást tett, hogy a név ne ütközzék a közérkölcssel, és a gyermek utónevét az állam anyanyelvén, azaz magyar alakban kell anyakönyvezni (Szabó 2006). A nemzetiségi szülők kérhették, hogy gyermekük utóneve a magyarul bejegyzett névalak után zárójelben, nemzetiségi nyelven is beírassék, pl. *Mária (Mariutza)*.

3.2. Az első jelentős szabályozások

A névviselés szabályozásában jelentős volt a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény, azaz a Családjogi törvény, amellyel egy időben lépett hatályba az 1952. évi 19. törvényerejű rendelet. A rendelet szabályozta a nőknek a házasságkötés utáni névviselését, akik már több névforma közül választhattak (pl. *Kovács Jánosné, Kovács Jánosné Nagy Irén*), vagy meg is tarthatták leánykori nevüket. Rendelkezett a gyermekek családnévviseléséről is. Ekkor lépett életbe az a törvény, amely már kettőben határozta meg az újszülöttnak hivatalosan adható keresztnév számát. Újabb megszorítást fogalmazott meg az 1963. évi 33. tvr., amely ugyan még nem korlátozta az adható neveket, csupán javasolta, hogy az idegen hangzású és helyesírású nevek helyett magyar hangzású és írásmódú nevek kerüljenek anyakönyvezésre.

Az 1965-ben napvilágot látott jogszabálygyűjtemény (Bacsó–Szilágyi 1965) elviekben tovább pontosította az újszülöttek névadását. Eszerint a megszületett gyermek csak nemének megfelelő nevet kaphat. Nem lehet olyan idegen

nevet bejegyezni, amelynek van magyar megfelelője, s nem lehet egybeírt kettős utónevet (pl. *Annamária*) anyakönyvezeni. Ez a segítség is kevésnek bizonyult, így az óvatosabb hivatalnokok sok esetben már a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetéhez irányították a szülőket, hogy állásfoglalást kérjenek egy-egy név bejegyezhetőségéről. Ennek következtében az intézethez havonta több tucat névkérelem érkezett. Ez a tény is sürgette, hogy megszülessen 1971-ben Ladó János szerkesztésében a Magyar utónévkönyv (Ladó 1971).

Érdekes, hogy a könyv, a névjegyzék hamarabb született meg, mint a használatát előíró jogszabály. Több mint 10 év telt el a névkönyv megjelenése után, amikor az 1983-as Anyakönyvi törvény (At) 17. törvényerejű rendelete kimondta, hogy csak azok a nevek anyakönyvezhetők, amelyek a Magyar utónévkönyvben megtalálhatók (Raátz 2012: 15).

4. A hivatalos nevek jogi szabályozása napjainkban

A tanulmánynak nem célja az 1983-as Anyakönyvi törvény utáni minden változást kronologikusan bemutatni. A továbbiakban elsődleges cél a napjainkban érvényben lévő jogszabályok, illetve azoknak a névhasználatban betöltött szerepének és hatásának a bemutatása.

4.1. A családnévhasználatra vonatkozó szabályok

A már említett II. József által 1787-ben kiadott rendelet óta hivatalosan is van mindenkinek családneve. A családnevek kapcsán elkülöníthetjük a családnév-választást, illetve a családnév-változtatást.

4.1.1. Családnévválasztás

A családnévválasztás alapján az egyén születésekor történik, ugyanis ilyenkor a szüleitől, a szülők családi nevének/neveinek elemeiből, a szülők döntése alapján jön(nek) létre az illető születési nevének családi neve(i). Vizsgáljuk meg, hogy a jelenleg érvényben lévő jogszabály milyen lehetőségeket kínál!

A 2010. évi Anyakönyvi törvény 21. § (1-4) és 44. § (1-2) bekezdése kimondja: A gyermek – szüleinek megállapodása szerint – apjának vagy anyjának születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét viseli. Ha a szülők nem kötöttek házasságot, a gyermek nem viselheti az anyja más személlyel kötött házassága folytán viselt nevét, ha azt az anya a házasságra utaló toldással viseli. A gyermek családi névként szüleinek összekapcsolt családi nevét is viselheti, akkor is, ha a szülők a házasságkötés után családi nevüket nem kapcsolták össze, vagy a szülők nem kötöttek házasságot. A gyermek családi neve legfeljebb kéttagú lehet. Az egy családban született gyerekek családi neve azonos (2010. At.). Ez a jogszabály számos variációt tesz lehetővé az újszülött családnévének megválasztásához. Az alábbiakban bemutatjuk, hogy hányféle családnév-variációból választhatnak a szülők újszülött *Ádám* fiuknak. A névválasztást befolyásolja az is, hogy a szülők születési nevében hány családnév szerepel (l. 1. táblázat).

		A szülők neve							
		Tóth Barnabás				Kovács Anna			
a)	Tóth Ádám	Tóth-Kovács Ádám			Kovács Ádám	Kovács-Tóth Ádám			
		Tóth-Kiss Barnabás				Kovács-Horváth Anna			
b)	Kiss Ádám	Kiss-Kovács Ádám	Kiss-Horváth Ádám	Tóth-Horváth Ádám	Horváth Ádám	Kovács-Kiss Ádám	Horváth-Kiss Ádám	Horváth-Tóth Ádám	
		Tóth Barnabás				Kovács-Nagy Anna (Nagy Péter volt férj)			
c)	Tóth-Nagy Ádám	Nagy-Tóth Ádám			Nagy Ádám	Kovács-Nagy Ádám			

1. táblázat: Az újszülött családnév-variációi a szülők neve alapján

A névvariációkat megvizsgálva láthatjuk, hogyha mind a két szülőnek egy-egy családnéve van, akkor a táblázat a) sorában levő négyféle családnévvaltozatból választhatnak a szülők. Azonban ha mind a két szülőnek kettős családnéve van, akkor ez a variáció már 12 lehet (vö. az a) és a b) sorok névvaltozatait). Abban az esetben is több opció, összesen 8 lehetséges (lásd a) és c) sor), ha csak az egyik szülő visel kettős családnévet, illetve ha például az anya megtartotta az előző házasságában viselt kettős házassági nevét. Így jogilag az a névvariáció is előfordulhat, hogy az újszülött az édesanyja előző férjének a családnévét viseli (*Nagy Ádám*) vagy az ő családnéve szerepel születési nevében (lásd c) sor névvariációi).

4.1.2. Családnév-változtatás

A születési családnév két esetben változhat meg: egyrészt ha valaki házasságot köt, és az adható házassági névformák valamelyikét fölveszi, illetve abban az esetben, ha hivatalosan kéri családnévének megváltoztatását. Nézzük meg, hogy ezekre az esetekre milyen jogszabályok vonatkoznak!

A) A házassági névről több jogszabály rendelkezik. Közülük a két legfontosabb a 2010. évi Anyakönyvi I. törvény 47. § (1-6) bekezdés, amely szerint „a házassági név a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) szabályai szerint képezhető. A házassági név családi nevekből képzett része egy- vagy kéttagú lehet. A kéttagú házassági név családi nevekből képzett tagjait kötőjel köti össze. Ha az egyik vagy mindkét házastárs születési családi neve vagy az előző házassági nevének a családi nevekből képzett része kéttagú, a házastársaknak nyilatkozniuk kell arról, hogy melyik két családi nevet kívánják összekapcsolt házassági névként viseli. Ha a feleség a házasságkötést megelőzően olyan

házassági nevet viselt, amelyet az újabb házasságkötést követően nem viselhet tovább és a házasság megkötéséig nem nyilatkozott a házasságkötés után viselni kívánt házassági nevről, házassági névként a születési nevét kell bejegyezni.

Válás esetén, ha a bíróság a volt feleséget a házasságra utaló toldást tartalmazó házassági név viselésétől jogerős ítéletében eltiltotta, és a volt feleség nem nyilatkozott a viselni kívánt házassági nevről, házassági névként a születési nevét kell bejegyezni” (2010. At.).

A Polgári Törvénykönyv (2013. IV. fejezet 4:27. § 1-6 bekezdés) az alábbi házassági névviselési formákat engedélyezi. (Ezek a névformák 2004-ben bővültek, az EU-s csatlakozás után, amikor a névviselés jogszabályait is igyekeztek az Európai Unió jogi kereteihez igazítani.)

1. A feleség a házasságkötés után, választása szerint viselheti:
 - a) a születési nevét vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét;
 - b) a férje teljes nevét a házasságra utaló toldással, amelyhez hozzákapcsolhatja a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét;
 - c) a férje családi nevét a házasságra utaló toldással, és ehhez a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét hozzákapcsolja; vagy
 - d) a férje családi nevét, hozzákapcsolva saját utónevét.
2. A férj a házasságkötés után, választása szerint viseli
 - a) a születési nevét vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét; vagy
 - b) a felesége családi nevét, hozzákapcsolva saját utónevét.
3. A férj, illetve a feleség a házasságkötés után házassági névként kettőjük családi nevét is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét. Az összekapcsolt házassági név családi nevekből képzett része legfeljebb kéttagú lehet.
4. Az (1) bekezdés b)-d) pontjában, a (2) bekezdés b) pontjában, valamint a (3) bekezdésben meghatározott esetben a házastársak közös házassági nevet viselnek.
5. A (3) bekezdésben foglalt kivétellel csak az egyik házasuló veheti fel házassági névként a másik családi nevét.
6. A házasulók az (1)-(3) bekezdés szerinti névviselésről megegyezhetnek. Megegyezés hiányában a házastársak a házasságkötést megelőzően viselt nevet viselik tovább, kivéve, ha a feleség az (1) bekezdés b) vagy c) pontjában foglalt házassági nevet viseli.

Nézzük meg ezeket a névvariációkat (2. táblázat), amelyek igen változatosak lehetnek!

A feleség és a férj is csak egy családnevet visel	
	Feleség
Házasságkötés előtti név	<i>Kovács Anna</i>
Házassági név (1) a	<i>Kovács Anna</i>
(1) b	<i>Tóth Barnabásné / Tóth Barnabásné Kovács Anna</i>
(1) c	<i>Tóthné Kovács Anna</i>
(3)	<i>Tóth-Kovács Anna / Kovács-Tóth Anna</i>
	Férj
Házasságkötés előtti név	<i>Tóth Barnabás</i>
Házassági név (2) a	<i>Tóth Barnabás</i>
(2) b	<i>Kovács Barnabás</i>
(3)	<i>Tóth-Kovács Barnabás / Kovács-Tóth Barnabás</i>

2. táblázat: A lehetséges házassági névformák

Amennyiben a házasságot kötő felek valamelyike vagy mind a ketten két családnevet viselnek, akkor tovább bővülnek a választható közös házassági névformák. Ugyanis itt a két családnévből történő választás helyett három (ha csak az egyik félnek van kettős családneve: *Kovács-Nagy, Tóth*) vagy négy családnévből (ha mind a két félnek kettős családneve van: *Kovács-Nagy, Tóth-Varga*) kell kettős összekapcsolni. Így a három családnév esetében 4-féle (*Kovács-Tóth, Tóth-Kovács, Nagy-Tóth, Tóth-Nagy*), míg a négy családnév esetében már 8-féle változat (*Kovács-Tóth, Tóth-Kovács, Nagy-Tóth, Tóth-Nagy, Kovács-Varga, Varga-Kovács, Nagy-Varga, Varga-Nagy*) alkotható meg.

A polgári törvénykönyv (2013. IV. fejezet 4:28. § 1-3. bekezdés) rendelkezik arról is, hogy a házastársak válása után mi vonatkozik a névviselésre: 4:28. § [Névviselés a házasság megszűnése vagy érvénytelenségének megállapítása után]

- (1) A házasság megszűnése vagy érvénytelenségének megállapítása után a volt házastársak a házasság fennállása alatt viselt nevet viselik tovább. Ha ettől valamelyikük el kíván térni, a házasság felbontása vagy érvénytelenségének megállapítása után az anyakönyvvezetőnek bejelentheti. Ebben az esetben sem viselheti a volt feleség a volt férje nevét a házasságra utaló toldással, ha azt a házasság fennállása alatt nem viselte.
- (2) A bíróság a volt férj kérelmére eltilthatja a volt feleséget a házasságra utaló toldást tartalmazó névviselésétől, ha a feleséget szándékos bűncselekmény miatt jogerősen szabadságvesztésre ítélték.
- (3) Újabb házasságkötés esetén a feleség, illetve a férj a korábbi házasság alatt viselt közös házassági nevet tovább viselheti, azzal az eltéréssel, hogy a feleség a volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti, és ez a joga akkor sem éled fel, ha újabb házassága megszűnt.

A jogszabály igen érdekes helyzetet is megenged; ha egy nő háromszor megy férjhez, akkor akár mind a három férje családnevét is viselheti egyszerre. Nézzük meg ezt a példát a 3. táblázat alapján!

Férj neve	Feleség neve	
	Születési név	Házassági név
<i>Horváth István</i>	<i>Kovács Anna</i>	<i>Horváth Anna</i>
<i>Szabó Ádám</i>		<i>Szabó-Horváth Anna</i>
<i>Kiss Gábor</i>		<i>Kissné Szabó-Horváth Anna</i>

3. táblázat: A házasságinév-viselés variációi több házasság esetén

Az első házasságkötéskor a feleség, *Kovács Anna* fölveszi férje, *Horváth István* családi nevét, és ahhoz kapcsolja a saját utónevét. Így a házassági neve *Horváth Anna* lesz, mely nevet a válás után is nyugodtan megtarthatja. Egy újabb házasságkötéskor a második férj családnevét hozzákapcsolhatja a meglévő családnévhez, így *Szabó Ádám* feleségeként viselheti a *Szabó-Horváth Anna* nevet. A második válás után egyetlen egy jogszabály sem írja elő, hogy nevet kellene változtatni, vagy vissza kellene vennie a születési nevét, sőt egy újabb, harmadik házasságkötéskor választhatja azt a névformát, hogy fölveszi harmadik férje, *Kiss Gábor* családi nevét úgy, hogy a vezetéknévhez a *-né* toldalékot kapcsolja. Így már nevében ott őrizheti mind a három férj családi nevét: *Kissné Szabó-Horváth Anna*.

B) A családnév-változtatást is a már említett és folyamatosan megújuló 2010-es Anyakönyvi törvény IV. törvény 49-51. §-a határozza meg.

A névváltoztatás kiterjed a születési, azaz a családi és/vagy utónév megváltoztatásra, valamint a házassági névváltoztatásra. Magyar állampolgár születési családi és/vagy utónevének megváltoztatását – kérelmére – az anyakönyvi szerv (Budapest Főváros Kormányhivatala) engedélyezheti. A születési név megváltoztatására irányuló eljárásban a kérelmező kizárólag a saját, a kiskorú gyermeke, a gondnokoltja vagy a gyámoltja születési nevének megváltoztatását kérelmezheti. A névváltoztatás hatálya az Anyakönyvi törvény alapján kiterjed a kérelmező nevét viselő házastárs házassági nevére is. A névváltoztatási kérelmet indokolni kell, azaz a névváltoztatási szándékot megalapozó okokat és körülményeket a kérelemben fel kell tární.

Amennyiben valaki a családi és utónevét együttesen kívánja megváltoztatni, a kérelmet mind a két névelem vonatkozásában külön meg kell indokolni. A családnév-változtatáskor a törvény szabályozza, hogy a magyar hagyományoktól eltérő hangzású, magyartalanul képzett név, történelmi név, régies írásmóddal írott családi név felvételét – különös méltánylást érdemlő körülmények kivételével – nem lehet engedélyezni. Különös méltánylás alatt értendő, ha valaki egyenes ági felmenője által viselt családi nevet kíván fölvenni, és ezt

hiteles adatokkal, anyakönyvi kivonattal, bejegyzéssel, családfa-felállítással tudja bizonyítani. Fontos, hogy újabb névváltoztatás öt éven belül szintén csak különös méltánylást érdemlő okból engedélyezhető.

A születési név megváltoztatása illetékköteles (jelenleg 10 000 Ft), ezt az illetéket annyiszor kell megfizetni, ahány családtagra kiterjed a névváltoztatás. A névváltoztatási eljárásban meghozott döntés ellen fellebbezésnek nincs helye, a kérelmező a döntés ellen közigazgatási pert kezdeményezhet.

A jog ugyan szabályozza, de sok esetben nagyon nehéz megállapítani egy-egy családnévről, hogy az vajon mennyire illik a családneveink közé, mi az eredete, valóban eltér-e a magyar hangzástól stb., ezért nem egy esetben a családnév-változtatást engedélyező hatóság, Budapest Főváros Kormányhivatala a Nyelvtudományi Kutatóközponthoz fordul, hogy szakmai segítséget kérjen. Az elmúlt években egyre több kérés érkezett a kormányhivataltól. Ez érthető is, hiszen nehéz egy-egy névről pontos döntést hozni.

Az alábbiakban (4. táblázat) tekintjük át a 2022-es évben az Utónévbizottsághoz érkezett családnév-kérelmeket! Ebben az évben összesen 40 esetben kértek az Utónévbizottságtól állásfoglalást. A bizottság 19 név esetében (47,5%) támogatta a név engedélyezését, 21 esetben (52,5%) nem. A bejegyzésre javasolt nevek között 3 olyan név volt, amely ugyan nem magyar eredetű, de már szerves része a magyar családneveknek, több előfordulásuk is megtalálható a családnév-statisztikákban. A 16 magyar eredetű családnév pedig inkább a ritka, de magyar eredetű nevek közé sorolhatók, pl. *Száz, Pinkasz, Ódri*. A bejegyzésre nem javasolt csoportban 9 név volt, amely idegen eredetű kifejezés, de nem családnév, 7 volt az idegen családnév, amely nem illeszkedik a magyar családnevek rendszerébe. De megtalálhatók az egyéni névalkotások is, amelyek semmiképpen nem tekintendők családnévnek (*Libernyák, Kutato* stb.).

Bejegyzésre javasolt nevek		Bejegyzésre nem javasolt nevek		
Idegen eredetű	Magyar eredetű	Idegen eredetű	Idegen eredetű nem családnév	Egyéni névalkotás
3 név	16 név	7 név	9 név	5 név
<i>Pitti, Kerkovics, Melis</i>	<i>Pipacs, Zsálya, Vángor, Száz, Pinkasz, Ódri, Kocsmár, Doma, Bajnok, Milei, Kármán</i> stb.	<i>Novalis, Stan, Raveczki, Klauber</i> stb.	<i>Appel, Nerin, Nilla</i> stb.	<i>Mézmenta, Mészi, Kutato, Libernyák, Holdi</i>

4. táblázat: Családnév-változtatási kérések 2022-ben

4.2. Az utónévodás szabályai

A bevezetőben már több, az utónévodás szabályozására vonatkozó jogszabályról esett említés. Ebben a részben a jelenleg érvényes jogszabályról lesz szó. A már említett 2010-es Anyakönyvi törvény I. törvény 44. § 3-5. és 7. bekezdése határozza meg az utónévodást:

- (3) Anyakönyvezni a szülők által meghatározott sorrendben legfeljebb két, a gyermekszületési nemének megfelelő utónevet lehet a Nyelvtudományi Kutatóközpont által összeállított utónévjegyzékből. Az utónévjegyzéket a Nyelvtudományi Kutatóközpont a honlapján teszi közzé.
- (4) Ha a választott utónév nem szerepel az utónévjegyzékben, az érintett – jogszabályban meghatározott módon az anyakönyvi szerv közreműködésével – kérheti a Nyelvtudományi Kutatóközpont nyilatkozatát a kért utónév anyakönyvezhetőségéről. A Nyelvtudományi Kutatóközpont az anyakönyvi szerv megkeresésére harminc napon belül nyilatkozik, és ha a Nyelvtudományi Kutatóközpont nyilatkozata szerint az utónév anyakönyvezhető, azt az utónévjegyzékbe haladéktalanul felveszi.
- (5) Az ugyanattól az anyától származó, ugyanazon a napon született gyermekek nem viselhetnek megegyező utónevet.” (2010. At.)

A nem magyar állampolgárságú vagy kettős állampolgárságú szülő kérheti gyermeke nem magyar állampolgárság szerinti utónevének anyakönyvezését. Ezt nem kell igazolnia, ha az anyakönyvvezetőnek hivatalos tudomása van arról, hogy az adott külföldi országban bármilyen utónév anyakönyvezhető.

4.3. Az Utónévbizottság munkája

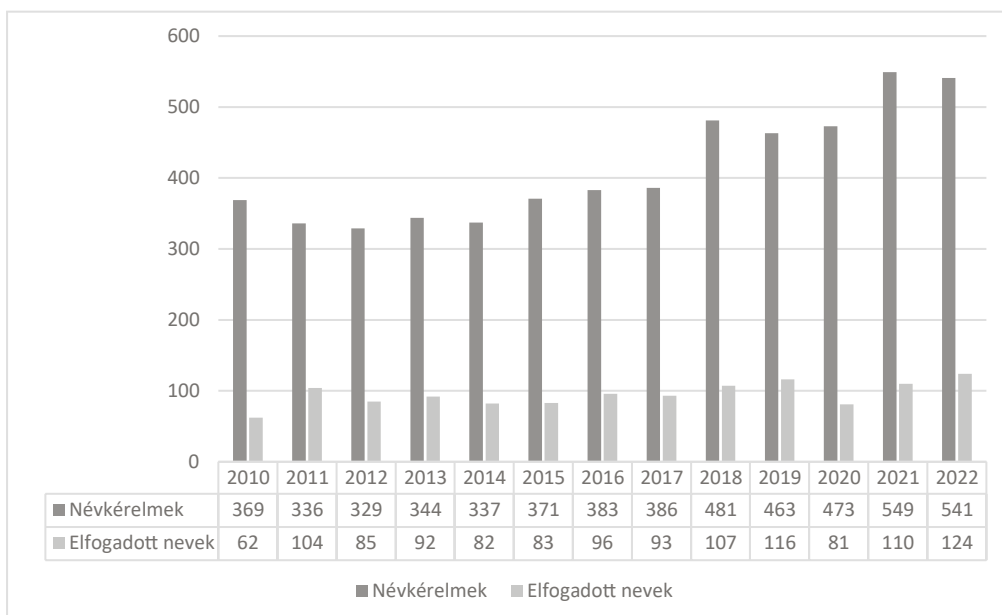
Az Anyakönyvi törvény kimondja, hogy utónevet csak a Nyelvtudományi Kutatóközpont honlapján található utónévjegyzékből lehet választani. Ez a lista 2009 óta minden hónapban frissül az előző hónapban elfogadott női és férfi utónevekkel.

Amennyiben a név nem található meg a listában, akkor az új név anyakönyvezhetőségét kérelmezni kell. A kérelmezés folyamata a következő: a nevet a Nyelvtudományi Kutatóközpont honlapjáról letölthető formanyomtatvány kitöltésével kell kérelmezni. Ezt a nyomtatványt postai úton vagy ímélen el kell küldeni Miniszterelnökség Hatósági Ügyekért Felelős Helyettes Államtitkári Titkárságra. Innen a kérelem a Nyelvtudományi Kutatóközpont Utónévbizottságához érkezik. Az Utónévbizottság az érvényben lévő jogszabályok (2010. At. I. törvény 44. § 3–5. bekezdések, valamint az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól szóló 429/2017. [XII. 20.] Korm. rendelet 4. § [1] bekezdése, amely így rendelkezik: „Az anyakönyvezés – az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvényben meghatározott kivételekkel – a magyar helyesírás szabályai szerint történik, a személynevek és a földrajzi nevek bejegyzése során csak a 44 betűs magyar ábécé betűit lehet használni”) mellett figyelembe veszi az általa összeállított, a névkérelmezést és a döntését is segítő alapelveket.²

² <http://www.nytud.mta.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/alapelvek.html>

A kérelmezett névről az Utónévbizottság szakértői véleményt készít, amelyet visszaküld a Miniszterelnökségnek, akik értesítik a névkérelmezőt. Az Utónévbizottság pedig jogszabályi kötelezettségének eleget téve a bejegyzésre javasolt utónevet minden hónap elején fölteszi az adható nevek listájára. Ez a folyamat egyre több utónév kérvényezését teszi lehetővé.

Ha megvizsgáljuk az 1. diagramot, akkor látjuk, hogy az elmúlt 13 évben 1165 névvel bővült a névállományunk. Így 2022 decemberének végén összesen 4500 név adható, amelyből 1936 férfi- és 2564 női név.

1. diagram: A névkérelmek és az elfogadott nevek száma (2010–2022)

5. A magyarországi nemzetiségek névválasztása

Feltétlen szólnunk kell a Magyarországon élő nemzetiségek névadásáról. A nemzetiségek névadásával, ha érintőlegesen, de szinte minden korban foglalkoztak a névszabályok (vö. 1894. évi XXXIII. törvénycikk). A legmegengedőbb az 1982-ben a nemzetiségek névviselését szabályozó jogszabály (Nek. 12. §), amely alapján, ha valaki valamelyik nemzetiséghez tartozónak vallotta magát, akkor helyesírási megkötés nélkül bármilyen nevet bejegyeztethetett gyermekének. Ettől szigorúbb a már említett 2004-es szabályozás, amely engedélyezi, hogy „a nemzeti etnikai kisebbséghez tartozó személyek gyermeküknek nemzetiségüknek megfelelő utónevet is adhatnak, valamint kérhetik saját utónevüknek a megfelelő nemzetiségi utónévre történő javítását, továbbá joguk van családi és utónevüknek anyanyelvük szabályai szerinti anyakönyvezéséhez”.

De a hazánkban hivatalosan nyilvántartott tizenhárom nemzetiség (bolgár, cigány, görög, horvát, lengyel, német, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén, ukrán) valamelyikéhez tartozó is csak az érintett országos kisebbségi önkormányzatok által összeállított nemzetiségi utónévjegyzékből választhat nevet gyermekének. Az utónévjegyzékek 2004-ben egy kötetben, S. Dávid Emese által szerkesztett *Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve* című munkában jelentek meg. Ha a saját nemzetiségi névjegyzékében valaki nem talál gyermeke számára megfelelő nevet, akkor állásfoglalást kell kérnie a név anyakönyvezhetőségéről az illetékes kisebbségi önkormányzatától.

Ezt a már sokat idézett jelenleg érvényben lévő anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény 46. §-a az alábbiak szerint szabályozza:

- a) kérheti gyermeke családi nevének a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezését, és gyermekének az adott nemzetiségnek megfelelő utónevet adhat,
 - b) kérheti az anyakönyvezett utóneve helyett az annak megfelelő nemzetiségi utónév bejegyzését,
 - c) kérheti az anyakönyvezett családi neve helyett az adott nemzetiségi nyelv szabályai szerint képzett családi név bejegyzését, és
 - d) kérheti, hogy a családi és utónevét, illetve gyermeke családi és utónevét az adott nemzetiségi nyelven is bejegyezzék.
- (2) A nemzetiségi utónév bejegyzésére irányuló kérelemben nyilatkozni kell arról, hogy a választott nevet mely nemzetiség használja.
 - (3) Nemzetiségi utónévként az érintett országos nemzetiségi önkormányzat által összeállított és közzétett nemzetiségi utónévjegyzékben szereplő utónév anyakönyvezhető. (A nemzetiségi névlisták az országos önkormányzatok honlapján elérhetők.)
 - (4) Nemzetiségi családi név, valamint a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről az érintett országos nemzetiségi önkormányzat állásfoglalása az irányadó. A nemzetiségi utónévkönyvben nem szereplő nemzetiségi utónév tekintetében közvetlenül az érintett vagy az anyakönyvvezető, illetve az anyakönyvi szerv megkeresi az érintett országos nemzetiségi önkormányzatot, amely az állásfoglalását a megkereséstől számított 30 napon belül adja meg. Azt az utónevet, amelynek bejegyzését az érintett országos nemzetiségi önkormányzat jóváhagyta, azt az országos nemzetiségi önkormányzat az utónévjegyzékbe haladéktalanul felveszi.
 - (5) Az országos nemzetiségi önkormányzat az általa összeállított és vezetett nemzetiségi utónévjegyzéket a honlapján teszi közzé, amely tartalmazza
 - a) a magyar anyakönyvbe bejegyezhető nemzetiségi utónevet,
 - b) azt a tényt, hogy az adott nemzetiségi utónév női vagy férfinév,
 - c) a nemzetiségi utónevet a nemzetiségi nyelv betűivel,
 - d) ha a nemzetiségi utónév a magyar ábécében nem szereplő betűt tartalmaz, annak a magyar ábécé betűivel való átírását,
 - e) a nemzetiségi utónév magyar megfelelőjét – amennyiben van.

A nemzetiségi utónevek anyakönyvezhetőségével kapcsolatban a Nyelvtudományi Kutatóközpont nem jogosult nyilatkozni. A nemzetiség honlapján közzétett utónévjegyzékben nem szereplő utónévvel kapcsolatban az adott nemzetiség szerinti országos nemzetiségi önkormányzatot kell felkeresni. A születés anyakönyvezése során kell a szülőnek arról nyilatkoznia, hogy az utónevet mely nemzetiség használja. Az anyakönyvvezető a megjelölt nemzetiségi utónévjegyzék alapján ellenőrzi az utónév anyakönyvezhetőségét.

6. Összegzés

A névadás és annak szabályozása, szabályok általi befolyásolása már a kereszténység felvétele óta jelen van. Ugyan a kezdeti időszakban egy-egy szabály, rendelet bevezetése hosszú időt vett igénybe, az igény és a szándék mindig megvolt, hogy a hivatalos személynévadás igazodjon a kultúrához, a nemzeti és kulturális szokásokhoz. A későbbi évszázadokban is nyomon követhetjük, hogy a névválasztást a hatóságok igyekeztek mindig valamilyen formában szabályozni, meghatározni. Így természetes, hogy ezek a jogszabályok hol túl szigorúnak, hol esetleg enyhének tűntek, illetve éppen a pontatlan, nem teljesen körülírt és jól meghatározott leírás miatt több joghézagot adtak, nem voltak egyértelműek. A tanulmányban bemutatott, főleg a napjainkban is érvényben levő névadási jogszabályokat már, ha nem is minden területen, de befolyásolták az európai névadási szokások, szabályok. A tanulmány célja az volt, hogy a hivatalos személynevek választásának, illetve megváltoztatásának hazánkban használatos jogszabályait a kezdetektől napjainkig bemutassa. Felhívja a figyelmet néhány, a joggyakorlatban előforduló anomáliára. A jogi háttér mellett cél volt annak a bemutatása is, hogy a névadás szabályozása milyen módon része, hogyan kapcsolódik a nyelvészethez, azon belül is az onomasztikához.

Irodalom

- Bacsó Jenő – Szilágyi László 1965. *Anyakönyvi ügyintézés*. Budapest. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Bárczi Géza 1956. A magyar személynevek XVI. századi történetéhez. *Magyar Nyelv* 52: 144–157.
- Benkő Loránd 1949. *A régi magyar személynévadás*. (KlNy. a Magyar Népkutatás Kézikönyvéből.) Budapest. Néptudományi Intézet.
- Berkes József 1999. *Családtörténeti tájékoztató*. https://mnl.gov.hu/mnl/ol/genealogiai_tajekoztato Letöltés: 2022. december 20.
- Bölcскеi Andrea – Farkas Tamás – Slíz Mariann 2017. *Magyar és nemzetközi névtani terminológia. Hungarian and International Onomastic Terminology*. Uppsala – Budapest: International Council of Onomastic Sciences – Magyar Nyelvtudományi Társaság. <https://doi.org/10.26546/5061110>

- Fercsik Erzsébet – Raátz Judit 2009. *Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinévek.* A Magyar Nyelv Kézikönyvei 16. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Galambos László 1942. *A szentírás eredetű személynevek a Várad Regestrumban.* Palaestra Calasanciana 38. Budapest.
- Hajdú Mihály 1974. *Magyar becézőnevek 1770–1970.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Hajdú Mihály 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek.* Budapest: Osiris Kiadó.
- Hajdú Mihály 2010. *Családnevek enciklopédiája.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Kertész Manó 1909. A magyar vezetéknevek eredetéhez. *Magyar Nyelv* 5: 81–82.
- Kertész Manó 1933. A magyar vezetéknevek történetéhez. *Magyar Nyelvőr* 62: 72–74.
- Ladó János 1971. *Magyar utónévkönyv.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Lőrincze Lajos 1951. Szempontok és adatok személyneveink újabbnak történetéhez. *Magyar Nyelvjárások* I: 64–94.
- Melich János 1943. Családneveinkről. *Magyar Nyelv* 39: 265–280.
- Mikesy Sándor 1959. A vezetéknev születése. In: Bély Pál (szerk.): *A nyelvek világában.* Budapest: Gondolat Kiadó. 68–73.
- Raátz Judit 1999. Intern Otto, Angicica, Lütyő és a többiek, azaz a névválasztás a számítógépes csevegőcsatornán. *Névtani Értesítő* 21: 262–265.
- Raátz Judit 2012. The Giving and Usage of First Names in Hungary. *Onoma* 47:13–34.
- Rác Endre 1960. Rövidüléssel alakult becéző nevek a XIV. században. *Néprajz és Nyelvtudomány* 3–4: 69–84.
- Rác Endre 1966. A névrövidüléssel becézés újabb előfordulásairól. *Magyar Nyelv* 62: 408–420.
- Rác Endre 1967. Megjegyzések a magyar becézőnevek alakulásmódjairól. *Magyar Nyelv* 63: 292–297.
- Rác Endre 1974. *Magyar becenevek.* Budapest: TIT Nyelvi Ismeretterjesztés 2.
- Szabó Zsuzsanna Katalin 2006. *A természetes személyek névjogának kérdései a 19–20. században.* Szakdolgozat. (Kézirat)
- Ugróczky Mária 1997. *Új magyar utónévkönyv.* Budapest: BM Kiadó.

Jogszabályok

2010. évi Anyakönyvi törvény (<https://njt.hu/jogszabaly/2010-1-00-00>)
- Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.TV>)
- Kormányrendelet az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól szóló 429/2017. (XII. 20.) (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700429.kor>)
1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól https://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/jog/1993_evi_lxxvii_tv.pdf

SUMMARY

Legal aspects of name choice and namegiving

This study presents the history of the legal regulation of the Hungarian personal naming system, including the family names and given names and birth names, as well as the legal regulation of marriage names, from the time of the adoption of Christianity to the present.

The legal rules that are in force at present on naming, choice of name and name changes are also discussed and analyzed. Some anomalies in the use of names stemming from the present legal practice are illustrated on some examples. In addition to the interpretation of the legal rules, the study also discusses the role of the Hungarian Research Centre for Linguistics in the assessment of new first names.